

5 karikás játékok

Hogyan sportoltunk régen és ma ...

Tanár / Diák segédlet

Bevezetés (1. dia)

A sport olyan tevékenység – mint a szólás szerint a gyermeknevelés vagy a foci – mindenki ért hozzá, hiszen mindenki részt vesz benne. Az az apa, aki gyerekeivel kerékpár túrázik, ugyan úgy sportol, mint a Tour de France résztvevői. Vagy a baráti társaságok, akik a kispályás labdarúgó bajnokságok állandó résztvevői, szintén sportolók.

Másoknak a sport hallatán rögtön az olimpiai bajnok tornászok, vagy úszók eredményei jut eszükbe, akik az emberi teljesítőképeség határán, század pontokkal, másodpercekkel bizonyultak jobbnak a második helyezettnél.

A 2020. évi nyári olimpiai játékok, hivatalos nevén a XXXII. nyári olimpiai játékok több sportot magába foglaló nemzetközi sportesemény, amelyet 2020-ra terveztek, de a világjárvány miatt várhatóan 2021-ben rendeznek meg Tokióban. Hivatalosan a 32. újkori olimpia, mivel a sorszámozás értelmében az elmaradt olimpiai játékok is megrendezettnek számítanak. Ténylegesen – vagyis ha az elmaradtakat nem számoljuk bele – csak a 29. lesz.

Azt tudjuk, hogy a tokiói olimpián milyen sportágakban fogják összemérni tudásukat
az indulók.

De mit is jelent a sport?

Hogyan sportoltunk régen?

Sport ... (2. dia)

A sportot sokrétűsége miatt nehéz definiálni. Számtalan meghatározása közül az Európai Sport Charta (1997) meghatározása szerint *„A sport minden olyan fizikai tevékenység, amelynek célja esetenként vagy szervezett formában a fizikai és szellemi erőnlét kifejezése vagy fejlesztése, társadalmi kapcsolatok teremtése vagy különböző szintű versenyeken eredmények elérése”*.

A sportolási tevékenységek közös ismérve, hogy motoros (fizikai és pszichés tevékenység egyszerre) tevékenység, eredményre törekszik (mások vagy saját maga – lustasága, képességbeli korlátai – legyőzésére), meghatározott szabályok szerint (szabályozott mozgások, mint például Pilates gimnasztika, vagy sportágak, mint például kézilabdázás) kell űzni.

A sportot nemcsak definiálni, de felosztani is nehéz. Ha a sportolás célja szerint csoportosítunk, két legfontosabb területe a versenysport és a szabadidősport.

A versenysport célja és lényege a minél jobb egyéni eredmény elérése, illetve meghaladása és mások eredményeinek túlszárnyalása. Az egységes szabályok, a szabványos felszerelések és létesítmények, valamint az objektív és pontos mérési módszerek teszik lehetővé a tiszta versenyt, a teljesítmények összehasonlítását. Szinonimaként használjuk a teljesítménysport kifejezést is. A teljesítmények alapján a versenysport csúcsa az élsport.

A szabadidősportban (tömegsport, sport for all) résztvevők célja az egészségre törekvés, a felfrissülés, felüdülés, illetve az aktív szabadidő eltöltése. A kifejezés használata némileg félrevezető, mert a professzionista sportoló (akinek a sport a munkája) kivételével, mindenki a szabad idejében sportol.

Az embereket sokrétű motiváció készíti sportolásra. Ennek egyik alapeleme, hogy a sporttevékenység élményt, örömet okoz. A szabadidősportot is jellemzi a sport egyik meghatározója, a teljesítményre való törekvés. Ez a teljesítmény egyformán lehet a másokkal való versengés (tehát a szabadidősportban is létezik verseny), vagy a saját teljesítmény növelése. A szabadidősport jellemzője a prevenciós szemlélet is. A rendszeres testedzés célja a szórakozás, kikapcsolódás mellett az egészség és a teljesítőképeség megtartása (pl.: időskorúak sportja, fittségi edzés).

A szabadidős sporttevékenység űzhető szervezett, vagy spontán formában, egyedül, vagy társsal, társakkal is. A csoportban végzett rekreációs célú mozgásos szabadidő eltöltés szociális kapcsolatainkat is erősíti.

A szabadidősportra – ugyanúgy, ahogy az élsportra – sokoldalú sportpiac épült rá mára.

Bármilyen sportot is űzünk a fair play szabályai szerint kell tennünk.

Fair play (3. dia)

A fair play (magyarul kb. sportszerűség) a tiszta eszközökkel játszott mérkőzés és az ellenféllel szemben tanúsított sportszerű magatartás eszméje. A fair play egyszerre jelenti a

szabályok, az ellenfél, a bíró döntéseinek, a közönség, valamint a játék szellemének tiszteletét, a csapatszellemet, a lojalitást, valamint az önérzetet a győzelemben éppúgy, mint vereség esetén. A kifejezés az angol fair (becsületes, korrekt, tisztességes) és play (játék, játszma) szavakból ered, de manapság az egész világon elterjedten használják, nemcsak a sportban, hanem az élet más területén is.

A fair play a sport egyik legnemesebb tényezője, hiszen maga a sport hozta létre. Ez az eszme azért is fontos, mert csak a sportszerű mérkőzés jelent igazi szórakozást. A fair play fogalma a következő alapelvekben fejezhető ki. Ezek éppúgy érvényesek a játékosokra, mint a mérkőzéssel kapcsolatos bármely személyre.

Alapelvek: Tiszteletben kell tartani a játékszabályokat, valamint a különböző bajnokságok, tornák szabályzatát. Minden erőfeszítést meg kell tenni az ellenféllel, a játékvezetőkkel és a mérkőzésen részt vevő minden más személlyel (nézőkkel, csapatvezetőkkel, a médiák képviselőivel) szembeni sportszerű magatartás érdekében. A mérkőzés minden résztvevőjét ösztönözni kell, hogy e viselkedési szabályokat betartsa, ennek megfelelő magatartást tanúsítson a mérkőzés előtt, alatt és után, bármi legyen is a mérkőzés eredménye és a játékvezető döntése.

A becsületes játék aranyszabályai:

1. Saját örömödre sportolj! Élvezd a játékot! Ne csak szüleid, edzőid, tanáraid kedvéért sportolj!
2. Uralkodj magadon! Sértődötten, veszekedve, duzzogva nem lehet játszani, mert mindenkinek elrontod a kedvét.
3. Tanulj meg együtt játszani csapattársaiddal és ellenfeleiddel egyaránt, mert nélkülük nincs játék.
4. Mindig tiszteld és tartsd be a játékszabályokat! Fogadd el a bíró döntését!
5. Csak a tiszta eszközökkel elért eredmény okozhat büszkeséget és örömet!
6. Egyforma szorgalommal, igyekezettel dolgozz a saját és csapatod érdekében. Így mindannyian eredményesebben szerepelhettek.
7. Nemcsak a győzelem a játék célja. Szeresd a játékot, fejleszd képességeidet, keress barátokat és próbáld meg a legjobbat kihozni önmagadból!
8. Ismerj el minden jó teljesítményt, akár a saját, akár az ellenfél csapata volt a sikeres.
9. Veszíteni is tudni kell; emelt fővel, méltósággal! Nyújts kezet és gratulálj a győztesnek!
10. Mindig emlékezz arra, hogy az edzők és szakemberek azért vannak ott, hogy segítsenek neked. Tanulj meg együttműködni velük!

11. Sportfelszerelésed komoly érték. Sokan megoldozták érte! Vigyázz rá!

12. A sportoló teljesítményével bizonyít. Akaraterőd mutakozzon meg tanulmányaidban is.

A sport értelmezése, a társadalom és az egyének életében betöltött szerepe az emberiség történetében folyamatos átalakuláson ment át.

Minden történelmi korban, az emberek, akiknek bármilyen okból volt szabadidejük, keresték a szórakozási lehetőségeket, amelyekbe a testgyakorlatok – kínálva a szintén vonzó versengés lehetőségeit – az elsők között szerepeltek.

Sport az ókorban (4. dia) – az első olimpia

A sportnak minden korszakban más feladatai voltak. Az ókori görögöknél az egészséges test kultusza és a versenyszellem dominált.

A görög vallás sajátos vonása, hogy az istenek számára nemcsak áldozatokat mutattak be, hanem Dionüszosznak színházi előadásokat, más isteneknek pedig sportversenyeket is tartottak. A négy legtekintélyesebb versenyjáték közül a peloponnészoszi Olümpiában Zeusz tiszteletére rendezték a versenyeket. A Kr. e. 4. századtól kezdve a görög történetírók az első ismert olümpiai győztes évétől, Kr. e. 776-tól számították az éveket.

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a mindennapi életben a görögök sohasem az olümpiai évek szerint tartották számon az éveket. Minden városban voltak úgynevezett névadó tisztségviselők (Athénban egy arkhón, Spártában egy ephorosz stb.), akikről az évet elnevezték. Az ő listájukat nyilvános feliraton tették közzé, így bárki ellenőrizhette, hogy például Szolón arkhóni éve pontosan hány éve is volt.

A négy nagy sportverseny ciklikusan váltotta egymást. Ezt olümpiai periódusnak hívták. A legnagyobb dicsőségnek az számított, ha egy sportoló saját versenyszámát egy periódus alatt mind a négy nagy versenyen megnyerte.

(5. dia) A versenyek az idők során sokat változtak, hiszen az első száz évben csak futószámok, öttusa, birkózás és ökölvívás szórakoztatta a nézőket. A leglátványosabb programot, a négyes fogatok versenyét csak közel száz évvel később rendezték meg Olümpiában, a többi lovasszám pedig még később került a versenyek közé. Mindez alaposan átrendezte a szereplők társadalmi helyzetét és a játékokon részt vevő államok körét. Az első tizenegy játékon a stadionfutást csak az Olümpiával szomszédos városokból érkező versenyzők

nyerték meg, ami arra utal, hogy a játékok még nem váltak igazán pánhellén (vagyis minden görögöt magába foglaló) jellegűvé. Néhány évtized elteltével találkozunk az első korinthuszi, majd az első athéni győztesekkel. A futásban bárki indulhatott, de a kocsiversenyen csak az igazán gazdagok vehettek részt, hiszen ok tudtak kocsit és négy lovat tartani. Alkibiadés egy ízben például egyszerre hét fogatot indított az olimpiai kocsiversenyen, s elnyerte az első, második és negyedik helyet.

A győzteseket olajágkoszorúval jutalmazták, valamint szobrot állíthattak maguknak Olümpiában (ha futotta rá a pénzükből), hazatérve pedig igazi sztárokként üdvözölték őket. Eredményeikről és diadalukról költők emlékeztek meg verseikben, szobrokat állítottak nekik. Városuk a későbbiekben is megkülönböztetett tiszteletben részesítette a győzteseket.

A versenyeken minden hellén részt vehetett, barbárok azonban nem. A görög világ minden tájáról érkeztek a versenyzők és a nézők. Nők nem vehettek részt a játékokon, még nézőként sem, mivel a sportolók anyaszült meztelenek voltak. (Kivéve Héra istennő főpapnőjét! ☺)

Az olimpiai játékok zavartalansága érdekében a játékok idejére a görög poliszok kötelező fegyvernagyvást hirdettek: ilyenkor minden háborúskodás szünetelt.

Az ünnepi játékok pánhellén (összgörög) jellege nagy szerepet játszott a görögség összetartozás-tudatának fenntartásában.

Amikor elfelejtkezünk a fair play-ről (6. dia)

Pauszaniász, Kr. e. II. században élt görög utazó Hellász leírása című művéből származó idézet remekül szemlélteti, hogy már az ókorban is előfordult, hogy olykor a versenyzők elfelejtkeztek a fair play-ről.

„A stadion felé vezető út bal oldalán, a Kroniosz hegy lábánál köemelvény áll, rajta Zeusz bronzszobraival. Ezeket a szobrokat azokból a bírságokból állították fel, amelyekkel a versenyszabályokat megsértő atlétákat sújtották. Az első hat szobrot a 98. olimpiai játékok idején állították.

Ekkor történt, hogy egy thesszáliai versenyző három versenytársát, köztük az előző olimpia egyik győztesét, pénzzel megvesztegette. Állítólag ez volt az első alkalom, amikor egy versenyző megsértette a szabályokat, s ezt a négy embert ítélték első ízben pénzbírságra. [...]

Más versenyzőket is bírsággal sújtottak az élisziek, köztük a 218. olimpiai játékok idején egy alexandriai ökölvívót. A megbüntetett személy neve Apolloniosz volt: ő volt az első egyiptomi, akiről visszaélés derült ki. Őt nem megvesztegetésért büntették meg, hanem az

ünnepi játékok előtt tanúsított méltatlan magatartása miatt. Ugyanis nem érkezett meg a verseny kezdetére, és mentségül azt hozta fel, hogy kedvezőtlen szelek tartóztatták fel a hajóját. Ezt azonban egy másik alexandriai versenyző megcáfolta, majd kiderítették, hogy Apolloniosz azért késett, mert útközben anyagi ügyeit intézte. Emiatt az élisziek kizárták a további versenyből. [...]"

Sötét és „sportmentes” középkor ... (7. dia)

A középkor nem igazán sportbarát, de azért a gazdagok vadásztak, a szegény emberek népi játékokat űztek. A lovagi játékok pedig a kedvtelés mellett a harcra való felkészülést és a gyakorlást is jelentették. De vallási okok is elvezettek sportolási rítusok, szokások kialakulásához, amire a beavatási szertartások, próbák jó példák lehetnek.

Újkor és legújabb kor határán (8. dia)

1492-ben Amerika felfedezésével beköszönt az emberiség történelmébe a kora újkor, mely a francia forradalom kirobbanásáig (1789) nem sok lehetőséget hagy az emberek számára a sportolásra.

Hódítunk, őslakosokat írtunk ki, a katolikus vallást reformáljuk meg, majd ellenállunk az ellenreformációnak. Megindul a társadalom átalakulása: a polgárosodás, és új állam születik Nyugaton – USA – a függetlenségi háború eredményeként.

Majd a vén Európa is forrongani kezd: ledől a Bastille és ránk zúdulnak a 19. század nagy eszméi. Belépünk ezzel a késő újkorba és megcsap bennünket a modern kor szele. A második ipari forradalom vívmányainak köszönhetően kirobbannak az első „modern” háborúk.

Bármennyire is zsúfolt a 19. század a végére jut idő a sportra is!

A modern sport megszületése (9. dia)

A testedzést minden korszakban felfoghatjuk sportként. Ám a mai értelmében (egészséges emberideál és verseny) az ókor után a boldog békeidőkben jelent meg ismét. Mindez a viszonylagos jólétnek és ezzel összefüggésben a növekvő szabadidőnek volt köszönhető.

A 19. században – elsőként Angliában – jelentősen kiszélesedett a középosztály, amely követte az arisztokrácia számos kedvtelését. Időt tudtak szakítani a testmozgásra is, ennek következtében létrejött a modern sportélet.

A korszak vívmánya – a technikai fejlődéssel összefüggésben – a munkaidő csökkenése. Nyugat- és Közép-Európában a munkások is egyre több országban harcolták ki a nyolcórás munkaidőt. Szabadidejükben egyre többen végeztek testmozgást, vehettek részt az üzlet és időtöltést egyaránt jelentő sportversenyeken. A sport az urak kedvteléséből először a középosztály, majd a kisemberek kedvtelése és időtöltése lett. Természetesen az alsóbb rétegek lovaglás, a vívás és tenisz helyett az úszást, a birkózást, az ökölvívást – nézőként is – a futballt részesítették előnyben.

A testedzés elválaszthatatlan volt a versenytől, több sportág – rögbi, labdarúgás – szabályai a 19. századi angol iskolák közötti versenyek során jöttek létre. Az atlétika újbóli felfedezése szintén a diáksporthoz köthető. A sport iránti növekvő igény fokozatosan gyarapította a sportágak számát. Az újkori tenisz például az angol Walter Wingfield őrnagy találmánya volt, amelyet szabadalmaztatott is 1874-ben.

Az ökölvívás – szintén a briteknél – ősi hagyományokra épülve bontakozott ki. A bokszt esetében azonban már nem a testedzésen volt a hangsúly, hanem a szórakozáson – a látványon és az ehhez kapcsolódó fogásokon. A hagyományos lóversenyt hasonló szükségletek éltették.

Az életszínvonal emelkedése a századfordulóra felgyorsult. A szabadidő, az aktív pihenés már a kontinensen is tért hódított a középosztály, az alkalmazottak és a szakmunkások körében. A sport az emberek aktív szabadidős tevékenységévé vált, a tömegek számára szórakozást is jelentett, s rövidesen egész üzletág szakosodott rá.

Újabb és újabb sportágak alakultak. A torna a skandináv hagyományokra épülve jelent meg, a kerékpár- és autóversenyek már a modern technika hasznosítását mutatják.

A század végén sorra alakultak az egyes sportágak nemzeti, majd nemzetközi szövetségei, pl. FIFA – labdarúgás, 1904. Ez tette lehetővé, hogy megvalósuljon a francia Coubertin báró elképzelése, az ókori olimpiák felélesztése.

(10. dia) A francia Pierre de Coubertin báró (1863-1937) kezdeményezésére 1894 nyarán megalakult a Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Elhatározták, hogy 1896-tól kezdve négyévenként nagyszabású sportversenyeket rendeznek „a testnevelés ápolása és fejlesztése érdekében, a népek barátságos érintkezésének előmozdítására”.

A Coubertin által megfogalmazott olimpiai eszme az antik görög és hellenisztikus világ eszményeit kívánta átültetni a 19. és 20. század fordulóján. A báró kiemelte a testi és a szellemi kultúra egységét (az „Ép testben ép lélek” ókori jelszavával), ezért a fizikai játékok mellett

szorgalmazta a szellemi megmérettetést. Fontosnak tartotta a tiszta, a társakat is segítő versenyszellemet. Elképzelése szerint a játékok – az antik olimpiákhoz hasonlóan – összekötő kapcsolatot hozhatnak létre az egyes nemzetek között.

Már a kezdet kezdetén felmerült az amatőrizmus kérdése: a vita a sport üzletté válásáról tehát a kezdetektől kíséri az újkori olimpiákat. Az azóta is többféleképpen értelmezett problémát a profik – a sportból élők – kizárásával oldották meg.

Az első olimpiára 1896-ban Athénban került sor. Hajós Alfréd ezen az olimpián megszerezte Magyarország első és második aranyérmét!

Mind a résztvevő országok, mind a sportágak száma folyamatosan emelkedett. Hazánk 1916-ban rendezhetet volna olimpiai játékokat először Budapesten. Az első világháború miatt erre már nem került sor.

(11. dia) Coubertin báró elképzelése - tiszta, a társakat is segítő versenyszellem – öltött testet egy fiatal magyar sportoló tetteiben.

Az 1963-ban alakult Nemzetközi Fair Play Bizottság évről évre négy kategóriában díjazza az előző esztendő kiemelkedő fair play-eseményeit. A világ minden tájáról beérkezett javaslatok közül 2019-ben egy magyar sportoló elismeréséről határoztak

Az evezős Gosztonyi László Péter a korábbi NOB-elnökről, Jacques Rogge-ról elnevezett ifjúsági kategória trófeáját vehette át fair play-cselekedetéért. A magyar bajnokság 1000 méteres távján az akkor 13 éves versenyzőt győztesnek hirdették ki a célba érkezés után. Ő maga ezt nem így érezte, ezért jelezte a bírónak, hogy szerinte nézzék meg a célfotót. Neki lett igaz, a fotó alapján nem ő, hanem egy versenyzőtársa lett a táv győztese, ő pedig így második helyen végzett.

(12. dia) Az itt felsoroltak is jól mutatják, hogy bár az ember életének gyakorlatilag mindig része volt a sport, értelmezése és gyakorlása különböző lehet, de amit üzen és tanít számunkra az nélkülözhetetlen a mindennapi életünk során!

Én így tanítom ...

Készítette: Simonné Prezenszki Erzsébet levéltáros

Levéltár – pedagógiai digitális tananyag

